

Geleceğe Uzanan Köprü:
Erdoğan'ın Bağdat Diplomasisi ve
Kalkınma Yolu Projesi

Doç. Dr Recep Yorulmaz / Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBF

Geleceğe Uzanan Köprü: Erdoğan'ın Bağdat Diploması ve Kalkınma Yolu Projesi

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın uzun bir aradan sonra gerçekleştirdiği Bağdat ziyareti, Türkiye ve Irak ilişkilerinde yeni bir dönem başlatma potansiyeli taşımaktadır. Bu tarihi ziyaret, özellikle güvenlik ve ekonomik işbirliği alanlarında önemli adımların atılmasına zemin hazırlamış, bölgesel istikrar ve refahı destekleyecek stratejik inisiyatiflerin, özellikle de Kalkınma Yolu Projesi'nin ivme kazanmasına olanak sağlamıştır. İmzalanan 26 işbirliği anlaşması, iki ülkenin ortak geleceği adına atılmış stratejik adımlar olarak görülmekte ve Ankara'nın Irak politikasında daha kapsamlı bir perspektif benimsediğini göstermektedir.

Ziyaret, Ankara ve Bağdat'ın terörle mücadele konusunda başarı sağlamadan Kalkınma Yolu Projesi'nin tam anlamıyla gerçekleştirilemeyeceği konusunda fikir birliğine vardığını ve ilişkilere daha bütüncül bir bakış açısı getirdiğini ortaya koymaktadır. Her iki taraf da ilişkilerin devamlılığını ve sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla geçmiş dönemlerde yaşanan kesintilere son verme ve ilişkileri kurumsal bir zeminde istikrarlı bir şekilde sürdürme konusunda karardır. Ayrıca, karşılıklı siyasi irade ile su gibi kritik meselelerde çözüm odaklı bir yaklaşım sergilenmiş ve bu konularda somut adımlar atılması konusunda uzlaşmaya varılmıştır¹.

Bu ziyaretin ardından, Türkiye-Irak ilişkilerinde karşılıklı anlayış ve işbirliğini pekiştirme yolunda önemli bir döneme girildiği görülmektedir. İki ülke arasında daha önce var olan güvenlik ve ekonomik önceliklere ek olarak, karşılıklı siyasi irade ve sorun çözücü yaklaşımlarla çok boyutlu ve bütüncül bir işbirliği modeli oluşturulmuştur. Bu yeni yaklaşım, bölgesel ve küresel düzlemdeki etkileri ile analiz edilmeyi gerektiren, iki ülke arasındaki ilişkilerin geleceğini şekillendirecek niteliktedir.

¹ Yeşiltaş, M. (2024). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Irak ziyaretinin çıktıları neler? AA Görüş. 23 nisan 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-cumhurbaskani-erdogan-in-irak-ziyaretinin-ciktilari-neler/3199762>

Güvenlik Konusu

Türkiye'nin güvenlik politikaları, PKK terör örgütünün faaliyetlerine odaklanmış durumda. Irak'taki otorite boşluklarından faydalanan PKK'nın etkinliğinin sona erdirilmesi, Türkiye'nin temel güvenlik hedefidir. Son dönemde Irak Ulusal Güvenlik Konseyi'nin PKK'yı terör örgütleri listesine dahil etmesi, iki ülke arasındaki iş birliğinin arttığını ve terörle mücadelede ortak bir anlayışın pekiştiğini göstermektedir. Türkiye, Irak ile güvenlik alanında daha fazla istihbarat paylaşımı ve sınır güvenliği iş birliğini derinleştirmeyi hedeflemektedir. Türkiye ve Irak arasındaki stratejik ortaklık, PKK terör örgütüne karşı bölgede ciddi bir askeri baskı oluşturma fırsatı sunmaktadır. Bu işbirliği, bölgesel güvenlik dinamiklerini şekillendirirken, Irak'ın PKK'yı yasaklı bir örgüt olarak tanıması, iki ülke arasındaki güvenlik işbirliğinin pekiştiğinin bir göstergesidir. Ancak, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da vurguladığı üzere, Irak'ın PKK'yı bir terör örgütü olarak tanıma evresine geçmesi önemli bir eşik olacaktır. Bu adım, ortak askeri operasyonlar için kritik bir öneme sahip olup, iki ülkenin bu konuda daha koordineli hareket etmesini kolaylaştıracaktır².

Öte yandan, terörle mücadelede sadece PKK konusuna değil; bütüncül anlamda teröre karşı ortak çalışma mekanizmalarının oluşturulması ve bu kapsamda güvenlik konusunda ortak anlayış birliğinin geliştirilmesi konularının yine bütüncül yaklaşımın bir tezahürü olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye ve Irak arasında terörle mücadele ve savunma sanayii konularında işbirliği ve tecrübe paylaşımının önemi vurgulanmıştır. Bu kapsamda, bölgesel güvenlik mekanizmasının kurulması ve güvenlik politikalarının eşgüdüm içinde yürütülmesi gerekliliği öne çıkarılmıştır. Ayrıca, organize suçlarla mücadelede işbirliği artırılarak, özellikle uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı gibi alanlarda etkin bir ortaklık geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Türkiye'nin PKK konusundaki hassasiyetini ve kararlılığını anlattığını ortaya koyan Irak'ın ise en önemli çekincesinin Türk askerinin bölgede yerleşmesi olduğu görülmektedir. Türkiye'nin sınır ötesi operasyon icra ettiği bölgelerde terör unsurlarının bulunduğu Irak'lı muhataplar tarafından kabul

2 Köse, T. (2024). Türkiye-İrak ilişkilerinde yeni dönemin kodları. AA Görüş. 22.04.2024.

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-turkiye-irak-iliskilerinde-yeni-donemin-kodlari/3198684>

edilmekle beraber, Türkiye'nin Irak'ın kuzeyindeki olası uzun süreli askeri varlığının da çekinceyle karşılandığı ortadadır. Türkiye, bu noktada, PKK'ya karşı yapılacak askeri operasyonların ortak olarak düzenlenmesi konusunda isteğini muhataplarına iletmiş görünüyor, ancak bu konuda henüz somut bir çıktı elde edilemediği görülmekte.

Ekonomik Konular

Türkiye ve Irak arasındaki ekonomik ilişkiler, iki ülkenin coğrafi yakınlığı ve ortak tarihleri doğrultusunda karmaşık ve çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Son yıllarda, özellikle enerji sektörü başta olmak üzere inşaat, ticaret ve sanayi alanlarında işbirlikleri giderek artmıştır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi, yıllar içinde büyüyerek 2023 yılı itibari ile, 24 milyar doların üzerine çıkarak, çok yüksek miktarlarda ekonomik alışverişi kapsar hale gelmiştir. Bu ticaretin temel taşları arasında, enerji kaynakları ve doğal kaynakların yanı sıra, gıda ürünleri ve tüketim malları da bulunmaktadır. Ayrıca, Kalkınma Yolu Projesi gibi büyük ölçekli altyapı projeleri, iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğini daha da ileriye taşıma potansiyeline sahiptir. Bu projeler, sadece ticaret ve yatırım fırsatlarını artırmakla kalmayıp, bölgesel istikrar ve kalkınma için de yeni kapılar aralamaktadır. Bu çerçevede, Türkiye ve Irak arasındaki ekonomik ilişkiler, hem bölgesel hem de global anlamda önemli sonuçlar doğurabilecek stratejik bir öneme sahiptir.

Petrol Ticareti

Türkiye, Irak'tan petrol ihracatının güvenli ve istikrarlı bir şekilde devamını temenni ederken, Irak ile petrol sevkiyatı konusunda yaşanan anlaşmazlıkların çözülmesini beklemektedir. Kerkük-Ceyhan boru hattı üzerinden Irak'tan petrol ihracatının devamını ve bu alanda yaşanan hukuki ve lojistik sorunların çözümünü arzulamaktadır. İki ülke arasında petrol sevkiyatı konusunda yaşanan anlaşmazlıkların çözülmesi, ekonomik iş birliklerinin sağlam bir temele oturtulmasını sağlayacaktır.

Bilindiği üzere; Irak hükümeti, Türkiye'nin Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ile yaptığı petrol sevkiyatı anlaşması üzerine Türkiye'ye karşı açtığı uluslararası tahkim davasını kazanmıştı. Mahkeme,

Türkiye'nin Irak'a 1.4 milyar dolar tazminat ödemesine karar vermişti. Bu karar, İKBY'nin ekonomisi için önemli bir darbe olabilecek mahiyettedir çünkü petrol sevkiyatının durdurulması, bölgenin ekonomik can damarına doğrudan müdahale anlamına gelmektedir. Mahkeme kararı, 2014 ile 2018 yılları arasındaki dönemi kapsarken, 2018 ile 2023 yılları arası için dava hala devam etmektedir. Bu davadan da benzer bir karar çıkması halinde, 2 milyar dolarlık bir ceza daha söz konusu olacaktır. Karar sonucunda Türkiye, Kerkük-Ceyhan boru hattı üzerinden petrol sevkiyatını durdurmuştur. Benzer şekilde, İKBY'deki petrol şirketleri de tahkim sonrası Ankara'nın talebi üzerine boru hattını kapattılar. Irak Petrol Bakanlığı, kararı memnuniyetle karşılamış ve Bağdat'ın Irak'tan yapılan petrol ihracatı üzerinde tek yetkiye sahip olduğunu vurgulamıştı. İKBY ise, kararı kınayarak, bu kararın sorunları çözmediğini belirtmişti. Öte yandan, bölgedeki yerel petrol şirketleri, durum çözülmünceye kadar üretimde kesintiye gitmek veya depolama yapmak zorunda kaldıklarını açıklamışlardı. Bu şirketlerin hisseleri %10'dan fazla değer kaybetmiştir. Örneğin, Shaikan sahasında günlük 55,000 varil petrol üreten Gulf Keystone Petroleum, üretimi azaltarak devam etme kapasitesine sahip olduğunu ve muhtemelen üretimi askıya alacağını duyurmuştu³.

Ancak, son dönemde iki ülke arasındaki diplomasi hareketliliği, petrol boru hatları konusunda Bağdat ve Erbil taraflarının yumuşatılarak, Kerkük-Ceyhan boru hattının yeniden faaliyete geçmesine zemin hazırlayacaktır. Türkiye'nin son tahkim kararları sonrası, Erbil yönetiminden bu cezanın karşılanmasına ortak olması konusunda talepte bulunmuş olması da muhtemeller dahilindedir.

Kalkınma Yolu Projesi

Türkiye ve Irak arasındaki "Kalkınma Yolu Projesi", iki ülkeyi demiryolu, karayolu, limanlar ve şehirler aracılığıyla birbirine bağlayan büyük çaplı bir altyapı girişimidir. Bu proje, Basra'daki Büyük Faw Limanı'ndan Türkiye'nin Mersin Limanı'na kadar uzanan 1200 kilometrelik bir demiryolu ve karayolu

³ Bianet (2023). Kirkuk pipeline to be closed as Turkey fined 1.4 billion dollars in arbitration case won by Iraq. Bianet.org. 28.03.2023.

<https://bianet.org/haber/kirkuk-pipeline-to-be-closed-as-turkey-fined-1-4-billion-dollars-in-arbitration-case-won-by-iraq-276423>

ağını kapsamaktadır. Proje, Irak'ı Asya ve Avrupa arasında bir transit merkezi olarak konumlandırarak ticaret sürelerini kısaltmayı ve daha etkin bir ticaret rotası oluşturmayı hedeflemektedir. Büyük Faw Limanı, Ortadoğu'nun en büyük limanı olma potansiyeline sahip olup, 2025 yılına kadar tamamlanması planlanmaktadır⁴.

Basra'dan Türkiye'ye uzanacak "Kalkınma Yolu Projesi", kara ve demir yolları, limanlar ve yerleşim alanları ile bölgede bir lojistik ve ulaştırma ağı oluşturarak, petrol dışı sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı destekleyecektir. Bu proje, Türkiye'nin Asya-Avrupa ticaret ve enerji koridorundaki stratejik konumunu da güçlendirecektir. Öte yandan proje, Osmanlı İmparatorluğu döneminde II. Abdülhamid tarafından desteklenen ve Hindistan ile Osmanlı arasında bir ticaret köprüsü oluşturması amaçlanan Bağdat Demiryolu Projesi'nin modern bir yansıması olarak görülebilir. II. Abdülhamid, bu demiryolu projesinin hem askeri hem de ekonomik açıdan stratejik önem taşıdığını vurgulamış ve Alman Kayseri II. Wilhelm'e projeyi Alman sermayesiyle gerçekleştirme teklifinde bulunmuştu. Bu tarihi bağlam, projenin sadece günümüzde değil, geçmişte de bölge için ne kadar hayati olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu örnekten hareketle İngiltere'nin Bağdat Demiryolu Projesi'ne karşı sert tutumu ve hatta bunu I. Dünya Savaşı'nın sebepleri arasında göstermesi, Kalkınma Yolu Projesi'nin önündeki engelleri görmek bakımından önem teşkil etmektedir. Benzer şekilde İran'ın da bu konuda tutunanacağı tavır, Irak merkezi yönetimi üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, belirleyici olacaktır.

Projenin ekonomik yönleri de dikkate değerdir. Türkiye, Irak'ın altyapı projelerinde önemli bir stratejik ortak olarak yer almaktadır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 24 milyar doları aşmış durumda, ve bu proje ile birlikte ticaretin daha da artması beklenmektedir. Irak, Türk şirketlerinin tecrübelerinden yararlanmayı ve bu süreçte daha fazla Türk yatırımını çekmeyi hedeflemektedir. Özellikle, Türk şirketlerinin altyapı ve inşaat sektörlerindeki deneyimleri, Irak'ın kalkınma hedefler-

4 Alaca, M. & Karaalp, H. (2023). Türkiye-Iraq Development Road Project: Enhancing regional connectivity, trade. AA Analiz. 16.09.2023.

<https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkiye-iraq-development-road-project-enhancing-regional-connectivity-trade/2993555>

ine önemli katkılar sağlamaktadır. Proje, Irak'ın sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma sağlamasına yardımcı olacak ve bölgesel istihdam ile ekonomik büyümeyi teşvik edecektir.

Öte yandan, finansman açısından, projenin büyük ölçekli maliyeti, Irak hükümetinin tek başına üstlenebileceğinden fazladır. Bu nedenle, Türkiye, Körfez ülkeleri ve Çin gibi uluslararası ortaklar projeye mali destek sağlamak için önemli oyuncular olarak öne çıkmaktaydı. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın belirttiğine göre, projenin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi amacıyla Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar ve Türkiye ile yoğun müzakereler yapılmaktaydı. Nitekim, Erdoğan'ın ziyareti sonrası somutlaşan anlaşmalar gereği; Irak-Türkiye-Katar-BAE ortaklığında projenin finansmanının sağlanacağı açıklanmıştır. Bu finansal ve stratejik iş birlikleri, projenin başarılı bir şekilde tamamlanmasını sağlamak ve Irak'ın küresel ticarete daha rekabetçi bir konuma gelmesini desteklemek için kritik öneme sahiptir. Böylesi bir konsorsiyum ayrıca projenin gerçekleştirilebilmesinin önündeki siyasi engellerin de önüne geçmesi açısından önemlidir. Zira, Basra Körfezinde ürünlerinin taşınacağı ülkeler doğrudan projenin içerisine çekilmiş ve olası engellemelerin önü alınmıştır.

Kaynak: Anadolu Ajansı

Kalkınma Yolu Projesi'nin bir diğer etkisi, Irak'ı gerek bölgesel gerekse de küresel denklemlere bir aktör olarak sokması olacaktır. Bu proje, bölgedeki ticaretin en kritik geçiş noktası olan Süveyş Kanalı'na alternatif olarak da düşünülebilecektir. Süveyş Kanalı, özellikle Avrupa ile Asya arasındaki ticaret için kritik bir geçiş noktasıdır. Ancak, Süveyş Kanalı'nın taşıma kapasitesi, siyasi istikrarsızlıklar ve geçiş ücretleri gibi faktörler nedeniyle zaman zaman sınırlamalar ve zorluklar yaşamaktadır. İsrail'in Eylat ve Aşdod limanları arasında planladığı bağlantı yolu, bu kanalı alternatif bir rota olarak kullanmayı amaçlamaktadır. Kalkınma Yolu Projesi de benzer bir amaçla, Süveyş Kanalı'na bir alternatif olarak konumlanabilir. Bu proje, Türkiye üzerinden Avrupa'ya daha doğrudan bir geçiş sağlayarak, Süveyş Kanalı'ndaki olası tıkanıklıklara bir çözüm sunabilir ve ticaretin daha verimli bir şekilde sürdürülmesine olanak tanıyabilir. İsrail'in bölgedeki benzer politikasına alternatif olarak

da düşünölebilecek böyle bir proje ile Irak, hem bölgesel hem de küresel anlamda bir aktör konumuna evrilecektir. İsrail'in Gazze katliamı sonrası, Babül-Mendep boğazı çevresinde Yemen tarafından yapılan saldırılar ile sekteye uğrayan Kızıldeniz üzerindeki ticaret yoluna alternatif bir projenin geliştirilmesi zamanlaması açısından da ön plana çıkmaktadır.

Proje aynı zamanda, Çin'in Kuşak ve Yol (BRI) girişimine ve hatta buna alternatif olarak sunulan Hindistan-Ortadoğu-Avrupa Ekonomi Koridoru (IMEC)'na da alternatif bir girişim olarak görölebilecektir. Bilindiği üzere, G20 Zirvesinde, ABD, Hindistan, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa, Almanya, İtalya ve AB tarafından Hindistan-Ortadoğu-Avrupa Ekonomi Koridoru (IMEC) adında yeni bir ekonomik koridorun kurulduğu duyurulmuştu. Bu koridor, Hindistan'dan başlayarak BAE, Suudi Arabistan, Ürdün ve İsrail üzerinden Avrupa'ya uzanacak ve deniz ile demiryolu hatlarından oluşacak şekilde planlanmıştır. IMEC, tarihi Baharat Yolu'nun modern bir versiyonu olarak nitelendiriliyor ve Çin'in "Kuşak ve Yol Girişimi"ne alternatif bir güzergah olarak değerlendiriliyor. Projeye dair finansal taahhütler henüz netleşmemiş olsa da, kısa süre içerisinde bir eylem planı hazırlanması planlanıyor. IMEC'in, küresel enerji güvenliğine katkı sağlaması ve Asya, Avrupa ve Orta Doğu arasında ekonomik entegrasyonu artırması bekleniyor. İtalya'nın Çin'in Kuşak ve Yol Girişiminden çıkacağını açıklamasıyla, IMEC'in stratejik önemi daha da belirginleşmişti. 2033 yılında faaliyete geçmesi öngörölen IMEC, bölgesel ve küresel ekonomik dinamikleri önemli ölçüde etkileyebilecektir⁵. Özellikle, İsrail'in yukarıda açıklanan projelerine de katkı sunarak bölgedeki etkisini pekiştirmesi planlanan bu projelere karşılık Kalkınma Yolu Projesi Türkiye ve Irak için oldukça önemli hale gelmektedir.

Su Meselesi

Irak, özellikle Fırat ve Dicle nehirlerinden yeterli su alamamaktan dolayı Türkiye ile bu konuda daha fazla iş birliği yapılmasını ummaktadır. Bu, hem bölgesel istikrarı destekleyecek hem de Irak'ın su ihtiyacını karşılama da önemli bir adım olacaktır. Bilindiği üzere, Irak, su kaynaklarının büyük bir

5 Ergöl, E. (2023). Çin'in İpek Yolu'na karşı Hindistan'ın Baharat Yolu. Dünya Gazetesi, 12 Eylül 2023. <https://www.dunya.com/dunya/cinin-ipek-yoluna-karsi-hindistanin-baharat-yolu-haberi-704507>

kısmını Türkiye ve İran'dan gelen akarsulardan temin etmektedir ve son yıllarda bu kaynaklarda ciddi düşüşler gözlemlenmiştir. Birleşmiş Milletler raporlarına göre Irak, iklim değişikliğinden en çok etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır. Irak Su Kaynakları Bakanı Aun Ziyab Abdullah, ülkedeki su kotalarını doldurmak amacıyla Dicle Nehri'nden Fırat Nehri'ne su transferi yapıldığını ve bu çabaların devam ettiğini belirtmişti. Ayrıca, bakanlık su transferi için yeni pompa istasyonları kurarak ve Samava çölündeki yeraltı su kaynaklarını bilimsel yöntemlerle kullanarak su sıkıntısına çözüm aramakta.

Diyala vilayetinde su salınımını artırma kararı alınırken, Anbar ilindeki baraj ve göller ciddi kuraklık tehdidi altındadır. Ramadi şehrinin komiseri, bölgeye gelen su miktarının son 100 yılın en düşük seviyesine indiğini ve bu durumun bölgedeki su krizini daha da derinleştirdiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda, Erbil Valisi Omid Xoşnav, kentteki su sıkıntısını gidermek için IKBY'nin önemli miktarda bütçe ayırdığını duyurmuştu. Bu durum, hem Irak genelinde hem de özellikle IKBY'de devam eden su krizinin ciddiyetini gözler önüne sermektedir⁶.

Ancak, Irak her ne kadar yaşadığı su krizini Türkiye'den gelen su miktarındaki azalmaya bağlasa da bu krizin temelini küresel ısınma, yanlış su kullanımı ve yeterli düzeyde modern su yönetim sistemleri gibi alt yapıların kurulamamasına bağlamak daha bilimsel bir yaklaşım olacaktır. Zira, Türkiye üzerinden yapılan bu tartışmada kullanılan verilerin yıllar öncesine dayandığı ve Türkiye'nin mevcut su kaynaklarının da oldukça düşük seviyelere geldiği bilinmektedir. Öyle ki, Türkiye, su zengini bir ülke olmayan "su fakiri" olmaya aday bir ülkedir. Kişi başına düşen 1.519 m³/lük su miktarı ile "su sıkıntısı çeken" ülke olarak kabul edilmektedir. Nüfusun 2030 yılında 100 milyona ulaşması halinde, kişi başına düşen su miktarı 1.120 m³/yıl olacaktır. Ayrıca, asıl tartışma konusu olan Fırat nehrinin suları Türkiye'den çıktıktan sonra Suriye topraklarına dökülmekte ardından ise Irak topraklarına girmektedir. Suriye'nin 2011 yılından itibaren içinde bulunduğu kaotik durum ve politik istikrarsızlık da Irak'ın yaşadığı su krizinde bir etmendir. Türkiye'den yapılacak olası su salınımı

⁶ Rudaw (2023). Irak-Türkiye görüşmelerine 'su sorunu' damgasını vurdu. Rudaw. 23.08.2023. <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/230820231>

artırımı adımının, Suriye gerçeği dolayısıyla, doğrudan Irak'ı etkilemesinin garantisi olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır⁷.

Irak'ta su yönetimi sorunları, iç ve dış politik gerilimlerle birleşerek ciddi su krizlerine yol açmaktadır. Ülkenin su kaynakları, hem komşu ülkelerin su politikaları hem de yerel yönetimlerin su yönetimindeki yetersizlikler nedeniyle giderek azalmaktadır. Irak, su kaynaklarının büyük bir kısmını tarımsal amaçlar için kullanmakta ve eskiyen altyapı, verimsiz sulama teknikleri ve yetersiz su yönetimi nedeniyle kaynakların büyük bir kısmı israf olmaktadır. Ayrıca, Kürt Bölgesel Hükümeti (IKBY), bağımsız su yönetimi stratejileri geliştirmiş olup, bu durum ülkenin diğer bölgeleri için su sıkıntısını artırmaktadır.

Türkiye ve İran ile yapılan su anlaşmazlıkları ve su paylaşımı konusundaki görüşmeler, Irak içindeki su krizini daha da karmaşık hale getirmekte ve Irak hükümeti, su sorunlarını yönetme konusundaki başarısızlıkları nedeniyle iç çatışmalar ve halk arasındaki gerilimlere yol açmaktadır. Özellikle, 2018 yılında Basra'da yaşanan su kirliliği nedeniyle çıkan olaylar ve suya erişimde yaşanan sorunlar nedeniyle aşiretler arasında çıkan çatışmalar, su krizinin sosyal boyutunu gözler önüne sermektedir.

7 Maden, T. E. (2012). Kriz Dönemlerinde Su Politikaları: Türkiye-Suriye. ORSAM, Ortadoğu Analiz. Ağustos, 2012. Cil:4, Sayı: 44.

Kaynak: Fanack (2021), DW

Öte yandan, Irak'ın mevcut siyasi konjonktürü gereği İran'ın su politikalarının Irak'taki su krizine etkisi tam manasıyla tartışılmamaktadır. İran ve Irak arasındaki su sorunları, bölgesel istikrar açısından dikkate değer bir örnektir. Son zamanlarda, İran'ın Küçük Zap Nehri'nin Irak'a akışını kesmesi, bu tür sorunların sadece ekolojik değil, aynı zamanda siyasi ve sosyal sonuçlar doğurabileceğini bir kez daha gözler önüne sermiştir. İran'ın bu hareketi, Irak'taki hayati öneme sahip Dicle ve Fırat nehirlerindeki su seviyelerinde periyodik düşüşlere neden olmuştur⁸.

Küçük Zap Nehri, İran topraklarından doğup Irak'ın Süleymaniye kentine kadar uzanarak, daha sonra Kerkük üzerinden ülkenin iç kesimlerine akar. Bu nehir, özellikle Irak'ın Kürt Bölgesel Yönetimi içinde bulunan ve yaklaşık 100,000 nüfusu destekleyen Qaladze kasabası için hayati öneme sahiptir. İran'ın su akışını kesmesi, nehrin Irak tarafındaki bölgelerde ciddi su sıkıntılarına neden olmuştur. Ranya İlçesi Su Departmanı Müdürü Selam Omer'e göre, İran tarafından yapılan su kesintisi, özellikle yaz aylarında, herhangi bir gerekçe sunulmaksızın gerçekleştirilmiş ve Irak'ın zaten hassas olan su dengesini daha da bozmuştur.

İran'ın bu tek taraflı hareketi, Dukan Barajında su seviyelerinin günde yedi santimetre azalmasına yol açmıştır. Bu baraj, bölgenin en büyük su depolama tesislerinden biri olup, Irak'ın içme suyu arzının yanı sıra tarımsal sulama ihtiyaçlarının büyük bir kısmını karşılar. Su seviyelerindeki bu düşüş, doğrudan Qaladze ve Ranya gibi kasabaların içme suyu teminini etkilemekte ve geniş çapta bir içme suyu krizine neden olmaktadır⁹.

Bunun dışında Irak, özellikle Diyala Nehri üzerine inşa edilen İran barajları nedeniyle ciddi su sıkıntıları yaşamaktadır. Nehrin başlangıç noktası olan Zagros dağlarından itibaren İran topraklarındaki Daryan Barajı, Irak'a su akışını önemli ölçüde kesmektedir. Bu durum, Irak'ın Süleymaniye bölgesindeki Topkhana köyü gibi yerlerde tarımsal ve içme suyu krizlerine neden olmakta, yerel halkı zor durumda bırakmaktadır. Nehrin akışının kesilmesi, bölgede ekonomik ve sosyal

8 MEMO (2023). Iran cuts water flow of 'vital river' into crisis-hit Iraq. Middle East Monitor (MEMO). 20 Ağustos 2023.

<https://www.middleeastmonitor.com/20230820-iran-cuts-water-flow-of-vital-river-into-crisis-hit-iraq/>

9 Aydoğan, B. (2023). Iran cuts flow of vital river into drought-stricken Iraq: Official. AA, Middle East. 19.08.2023.

<https://www.aa.com.tr/en/middle-east/iran-cuts-flow-of-vital-river-into-drought-stricken-iraq-official/2971328>

gerilimleri de artırmaktadır. İran'ın kendi içinde de su krizi yaşanmakta ve bu durum, hükümetin su politikalarına yönelik protestolara neden olmaktadır. Su sıkıntısı, Irak'ta da benzer şekilde toplumsal huzursuzluklara yol açmaktadır ve bu, zaman zaman şiddetli protestolara dönüşebilmektedir. Irak Kürt Bölgesel Hükümeti (IKBY), su sıkıntısına çözüm olarak daha fazla baraj inşa etmeyi planlamakta, ancak bu durumun Irak'ın diğer bölgeleri üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği ve siyasi gerilimleri artırabileceği endişeleri bulunmaktadır. Uluslararası hukuk çerçevesinde su paylaşımı konusunda etkili düzenlemelerin olmaması, bu tür çatışmaların önlenmesini zorlaştırmaktadır¹⁰.

Kaynak: Fariq Faraj/Anadolu Ajansı Getty Images aracılığıyla. Irak'ın Süleymaniye kentindeki Küçük Zab Nehri'nin görünümü, 05 Eylül 2022.

10 Sala, D. & Laffert, B. (2021). Iranian dams cut off Iraqi water supplies. DW. Nature and Environment Iran. 08.16.2021. <https://www.dw.com/en/tensions-rise-as-iranian-dams-cut-off-iraqi-water-supplies/a-58764729>

Bu durum, iki ülke arasındaki ilişkileri daha da gererken, Irak için su güvenliği sorunlarını artırmakta ve bölge ülkeleri arasında su kaynakları üzerindeki anlaşmazlıkları derinleştirmektedir. Dolayısıyla, su kaynaklarının paylaşımı konusunda çözüm bulunamaması, bölgesel çatışmaları tetikleyebilecek bir faktör olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, yalnızca Türkiye üzerinden konuyu okumadan, İran ve Irak arasındaki su paylaşımı konusunda diyalog ve iş birliği yolları aranmalı, sürdürülebilir ve adil bir su yönetimi stratejisi geliştirilmelidir. Bu tür bir işbirliği, yalnızca su güvenliği sorunlarını hafifletmekle kalmayacak, aynı zamanda bölgesel istikrar ve barışa da katkıda bulunacaktır.

Su kaynaklarının yönetiminde uluslararası iş birlikleri ve anlaşmalar önemli olmakla birlikte, yerel düzeyde etkili su yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanması, iç çatışmaların önlenmesi ve bölgesel istikrarın sağlanması için kritik öneme sahiptir. Irak'taki su yönetimi sorunları, sadece bölgesel güvenlik açısından değil, aynı zamanda ulusal güvenlik ve halkın genel refahı açısından da ele alınması gereken bir meseledir. Bu nedenle, Irak'ın su politikalarını güncellemesi, modern sulama tekniklerine geçişi, altyapı yatırımlarını artırması ve su kaynaklarını daha etkin bir şekilde yönetmesi gerekmektedir¹¹. Irak'ta tarım sektörü, ülkenin su tüketiminin büyük bir kısmını oluşturduğu için su yönetimi stratejilerinin bu sektörde başlaması şarttır. Damla sulama sistemleri gibi modern sulama tekniklerinin kullanılması, suyun daha verimli kullanılmasını sağlar ve buharlaşma ile sızıntı kayıplarını minimize eder. Yüzey sulama yerine, suyun toprağa doğrudan verilmesini sağlayan yer altı sulama yöntemleri, su kullanımını daha da verimli hale getirebilir. Ayrıca, atık suların arıtılması ve yeniden kullanımı, hem tarımsal sulama hem de sanayi ve içme suyu ihtiyaçları için mevcut su kaynaklarının korunmasında kritik bir rol oynar. Bu süreç, yer altı su kaynaklarının korunmasına yönelik regülatif önlemlerle desteklenmelidir. Yer altı su seviyelerinin düzenli olarak izlenmesi ve aşırı çekilme yapılmasının önlenmesi, su rezervuarlarını besleyen alanlarda su sızdırmazlık tekniklerinin uygulanması ile birleştirilmelidir. Bu teknikler, suyun yer altına sızmasını teşvik ederek yer altı su kaynaklarının yenilenmesine yardımcı olur ve böylece su kaynaklarının sürdürülebilirliğini

11 Hall, N. & Harper, C. (2023). Local to Global: Tensions Course through Iraq's Waterways. Center for Strategic and International Studies (CSIS). 12 Mayıs 2023.

<https://www.csis.org/analysis/local-global-tensions-course-through-iraqs-waterways>

artırır. Bu stratejiler, Irak'ın su yönetimi krizini ele almak ve gelecek nesillere daha sağlam bir su altyapısı bırakmak için hayati öneme sahiptir.

Ortak Gelecek Vizyonu

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Irak ziyareti, iki ülke arasında derinleşen işbirliğini ve karşılıklı anlayışı pekiştiren, bölgesel çatışmalara rağmen olumlu etkiler yaratan kritik bir diplomatik hamle olarak değerlendirilebilir. Bu ziyaret, Türkiye ve Irak'ın mevcut sorunları ele almanın ötesinde, ortak bir gelecek vizyonu çerçevesinde sürdürülebilir ve stratejik işbirliklerini geliştirme fırsatı sunmuştur.

Özellikle, Türkiye'nin Irak'ta terörle mücadele ve bölgesel güvenlik konularında üstlendiği rol, iki ülke arasındaki güveni artırmış, Irak'ın kritik öneme sahip su yönetimi gibi konularda Türkiye ile işbirliğine zemin hazırlamıştır. Bu işbirliği, çözüm odaklı yaklaşımları teşvik ederek, bölgesel kalkınmada önemli adımların atılmasına olanak tanımıştır. Ayrıca, Kalkınma Yolu Projesi gibi büyük ölçekli inisiyatifler, iki ülkenin ekonomik entegrasyonunu daha da derinleştirmekte ve bölgeye katkı sağlayacak stratejik girişimler arasında yer almaktadır.

Bu diplomatik girişim, aynı zamanda, bölgesel politikada Türkiye'nin etkin ve stratejik bir oyuncu olarak rolünü pekiştirirken, Orta Doğu'daki etkileşimini artırma niyetini gözler önüne sermektedir. Değişen bölgesel dinamiklerle birlikte, Türkiye-Irak ilişkileri yeni bir döneme girmekte ve Irak'ta elde edilen başarılar, Türkiye'nin bölgedeki nüfuzunu daha da güçlendirecek gelişmelerin başlangıcını işaret etmektedir.

İki ülke liderlerinin gösterdiği kararlılık ve ortak vizyon, bölgesel barış ve istikrarın sağlanmasında kritik bir role sahip olup, Türkiye ve Irak'ın birbirlerinin güvenlik, ekonomi ve çevresel sürdürülebilirlik alanlarındaki çabalarını destekleyerek ortak geleceklerini şekillendirmelerine olanak tanımaktadır. Bu sürecin başarıya ulaşması, devam eden diyalog ve işbirliğinin kalitesiyle doğrudan ilgilidir ve sadece iki ülke için değil, geniş Ortadoğu bölgesi için de umut verici bir gelecek vaat etmektedir.

Referanslar

- Alaca, M., & Karaalp, H. (2023). Türkiye-Iraq Development Road Project: Enhancing regional connectivity, trade. AA Analiz. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkiye-iraq-development-road-project-enhancing-regional-connectivity-trade/2993555>
- Aydoğan, B. (2023). Iran cuts flow of vital river into drought-stricken Iraq: Official. Anadolu Ajansı, Middle East. 19.08.2023. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/iran-cuts-flow-of-vital-river-into-drought-stricken-iraq-official/2971328>
- Bianet (2023). Kirkuk pipeline to be closed as Turkey fined 1.4 billion dollars in arbitration case won by Iraq. Bianetorg. 28.03.2023. <https://bianetorg/haber/kirkuk-pipeline-to-be-closed-as-turkey-fined-1-4-billion-dollars-in-arbitration-case-won-by-iraq-276423>
- Ergöl, E. (2023). Çin'in İpek Yolu'na karşı Hindistan'ın Baharat Yolu. Dünya Gazetesi, 12 Eylül 2023. <https://www.dunya.com/dunya/cinin-ipek-yoluna-karsi-hindistanin-baharat-yolu-haberi-704507>
- Hall, N., & Harper, C. (2023). Local to Global: Tensions Course through Iraq's Waterways. Center for Strategic and International Studies (CSIS). <https://www.csis.org/analysis/local-global-tensions-course-through-iraqs-waterways>
- Köse, T. (2024). Türkiye-Irak ilişkilerinde yeni dönemin kodları. AA Görüş. 22.04.2024. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-turkiye-irak-iliskilerinde-yeni-donemin-kodlari/3198684>
- Maden, T. E. (2012). Kriz Dönemlerinde Su Politikaları: Türkiye-Suriye. ORSAM, Ortadoğu Analiz, 4(44).
- MEMO. (2023). Iran cuts water flow of 'vital river' into crisis-hit Iraq. Middle East Monitor. <https://www.middleeastmonitor.com/20230820-iran-cuts-water-flow-of-vital-river-into-crisis-hit-iraq/>

Rudaw. (2023). Irak-Türkiye görüşmelerine 'su sorunu' damgasını vurdu. Rudaw. 23.08.2023. <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/230820231>

Sala, D., & Laffert, B. (2021). Iranian dams cut off Iraqi water supplies. DW, Nature and Environment Iran. <https://www.dw.com/en/tensions-rise-as-iranian-dams-cut-off-iraqi-water-supplies/a-58764729>

Yeşiltaş, M. (2024). Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Irak ziyaretinin çıktıları neler? AA Görüş. 23 nisan 2024. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-cumhurbaskani-erdogan-in-irak-ziyaretinin-ciktilari-neler/3199762>